

Opgave 3 De (on)werkelijkheid in *Goodbye, Lenin!*

De film *Goodbye, Lenin!* speelt in 1989 en 1990, in de periode van de val van de Berlijnse Muur tot en met het opheffen van de communistische dictatuur van de DDR (Oost-Duitsland). De regisseur benadrukt in een interview dat hij de absurde snelheid in beeld wilde brengen waarmee de wereld voor de Oost-Duitsers veranderde.

De hoofdpersoon van de film, Alex, groeit op in Oost-Berlijn onder het DDR-regime. Zijn moeder, Christiane, gelooft heilig in het communisme maar Alex is tegen dit regime. Als moeder Christiane ziet dat Alex wordt opgepakt tijdens een demonstratie tegen de dictatuur, krijgt ze een hartstilstand en raakt ze in coma.

Tijdens de acht maanden dat Christiane 'slaapt', verandert de wereld compleet: de Muur valt, de eerste vrije verkiezingen vinden plaats, het kapitalisme doet zijn intrede en Alex' zus gaat bij de drive-in van de Burger King werken. Als Christiane uit haar coma ontwaakt, blijkt dat ze niet meer kan lopen en op bed moet blijven liggen. De arts waarschuwt dat elke vorm van opwinding haar opnieuw een hartaanval kan bezorgen, die dan waarschijnlijk fataal zal zijn.

Alex besluit daarom zijn moeder te laten geloven dat de wereld dezelfde is gebleven. Hij trekt zijn Oost-Duitse kleding weer aan en stopt de westerse producten uit de supermarkt weer in oude DDR-verpakkingen. Niets wat Christiane kan waarnemen in de kamer waar ze ligt, verraadt dat de Muur is gevallen en dat het kapitalisme zijn intrede heeft gedaan. Ze gelooft dat de buitenwereld hetzelfde is gebleven en heeft geen reden om daaraan te twijfelen.

Volgens Hume is het 'uniformiteitsprincipe' in psychologisch opzicht onvermijdelijk, maar in filosofisch opzicht niet te verantwoorden.

2p 12 Leg uit dat het 'uniformiteitsprincipe' volgens Hume filosofisch niet te verantwoorden is.

Leg met het voorbeeld van Christianes waarnemingen uit dat het 'uniformiteitsprincipe' volgens Hume psychologisch onvermijdelijk is.

Alex slaagt er niet volledig in om alle nieuwe ontwikkelingen buiten zijn moeders waarnemingsveld te houden. Zo dringt op een bepaald moment het geluid door van de buurman die een westers televisieprogramma kijkt. Oost-Duitse programma's worden inmiddels niet meer vertoond. Christiane hoort het geluid en denkt dat de buurman illegaal westerse televisieprogramma's kijkt. Ze trekt onthutst de conclusie dat haar socialistische kameraad ineens van zijn geloof is gevallen.

Hume maakt een onderscheid tussen impressies en ideeën. Complexe ideeën kunnen volgens Hume niet het bestaan van de buitenwereld bewijzen.

Volgens Locke kan dat wel: met een abductieve redenering.

- 2p **13** Leg met het voorbeeld van het geluid van het westerse televisieprogramma Humes onderscheid tussen impressies en ideeën uit. Leg vervolgens met het complexe idee ‘westers televisieprogramma’ uit dat Hume het gebruik van abductie voor het bestaan van objecten afwijst.

Cruciaal in de film is dat Alex telkens de werkelijkheid die hij voor zijn moeder creëert geloofwaardig weet te maken. Zij heeft door Alex’ inspanningen geen idee van het – voor haar volkomen vergezochte – scenario dat het westerse kapitalisme zijn intrede heeft gedaan. Christiane denkt te weten dat het communistische regime nog de dienst uitmaakt.

- 3p **14** Geef deze situatie van Christiane weer in de generieke vorm van de sceptische paradox. Leg vervolgens uit dat Christiane vanuit een internalistische benadering zou kunnen weten dat het communisme nog steeds de dienst uitmaakt, terwijl dit vanuit een externalistische benadering onmogelijk is.

Alex’ vriendin Lara vertelt – zonder dat Alex dit weet – op een bepaald moment aan Christiane de waarheid over de val van de Muur. Het blijkt niet gemakkelijk om Christiane van deze waarheid te overtuigen. Dat heeft te maken met Christianes overtuigingen over de wereld: westerse producten verwijzen voor haar naar ‘de vijand’, socialistische saamhorigheid staat voor haar voorop en het westerse individualisme is een vloek. Vanuit haar perspectief lijkt het onmogelijk dat al die dingen in minder dan een jaar ‘gewoon’ zijn geworden. Als het gaat over waarheid, kan een onderscheid worden gemaakt tussen ‘betekenis van waarheid’ en een ‘criterium voor waarheid’.

- 2p **15** Leg met het voorbeeld dat Christiane moeilijk is te overtuigen van de waarheid uit:
- wat correspondentie als ‘betekenis van waarheid’ inhoudt, en
  - wat coherentie als ‘criterium voor waarheid’ inhoudt.

Alex houdt zijn bedrog vol vanuit het idee dat hij zijn moeder een gelukkig leven bezorgt, en in die opzet slaagt hij ook: een paar dagen na de eenwording van Oost- en West-Duitsland sterft Christiane in vrede. Tegelijkertijd weet Christiane op haar sterfbed dat Alex haar al die maanden in een waan heeft gelaten.

Uit respect voor de enorme creativiteit en moeite van haar zoon, besluit ze om het spelletje mee te spelen en haar zoon in de waan van zijn eigen leugen te laten. Ze sterft zonder Alex te vertellen dat ze de waarheid weet.

Zowel Alex als Christiane liegen dus om de ander geluk te bezorgen. Kant zou het bedrog van Alex en Christiane om de ander gelukkig te maken moreel niet goed vinden.

- 2p 16 Leg met de categorische imperatief uit dat Kant het bedrog van Alex en Christiane moreel niet te rechtvaardigen zou vinden.
Beargumenteer vervolgens met het begrippenpaar 'feit en fictie' of jij het eens bent met deze opvatting van Kant over het bedrog van Alex.

Alex is er ten onrechte van overtuigd dat de vredige dood van zijn moeder volledig is te danken aan zijn inspanningen om een fictieve wereld te creëren.

Bayle zou deze overtuiging van Alex een voorbeeld noemen van een 'dwalend' geweten – net zoals in het voorbeeld van de vrouw van Martin Guerre.

Volgens Bayle heeft iedereen recht op een dwalend geweten.

- 2p 17 Geef weer wat Bayles 'recht op een dwalend geweten' inhoudt.
Beargumenteer vervolgens met Alex' overtuiging of jij het eens bent met Bayles recht op een dwalend geweten.

Over de vraag of *Goodbye, Lenin!* een goede film is, lopen de meningen uiteen. Veel kijkers uit het Westen vinden de film prachtig, omdat hij laat zien hoe lastig het voor Oost-Duitsers was om na de val van de Muur de oude vertrouwde, socialistische wereld los te laten.

Veel kijkers uit voormalig Oost-Duitsland vonden dat juist helemaal niet mooi aan de film: volgens hen werd het leven in de DDR veel te veel geromantiseerd.

Het verschil in overtuigingen over deze film kan verklaard worden vanuit het subjectief waarheidsrelativisme. De esthetische waarde van *Goodbye, Lenin!* kan ook beschouwd worden als een respons-afhankelijke eigenschap.

- 2p 18 Leg uit dat de esthetische waarde van *Goodbye, Lenin!* als respons-afhankelijke eigenschap kan worden beschouwd.
Beargumenteer vervolgens of het subjectief waarheidsrelativisme volgens jou aansluit bij het idee van de esthetische waarde van de film als respons-afhankelijke eigenschap.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.